

Makale Künyesi (Araştırma): Khudaybergenova, Z. (2019). Reşat Nuri Güntekin'in *Dudaktan Kalbe* romanının Özbekçe çevirisinde metaforların verilmesi yöntemleri. *Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Dergisi*. 4 (1), 143-164.

REŞAT NURİ GÜNTEKİN'İN DUDAKTAN KALBE ROMANININ ÖZBEKÇE ÇEVİRİSİNDE METAFORLARIN VERİLMESİ YÖNTEMLERİ

Zilola KHUDAYBERGENOVA¹

ÖZET

Özbekistan bağımsızlığına kavuştuktan sonra Özbekistan'ın bağımsızlığını tanıyan ilk ülke Türkiye oldu. Bu durum sayesinde, Türk edebiyatındaki önemli eserlerin Özbek Türkçesine çevrilmesinde sayıca gözle görülür bir artış oldu. Ünlü Türk yazarı Reşat Nuri Güntekin'in *Dudaktan Kalbe* romanı da bu dönemde Özbek yazarı Miraziz Azzam tarafından Özbek Türkçesine çevrildi ve bu kitap Özbek okuyucularının beğenisine sunuldu. Ancak Özbek Türkçesi çeviribiliminde bu eserin çeviri kalitesi, seviyesi, tercüman mahareti gibi konular üzerine herhangi bir özel araştırma yapılmadı.

Bu makalede önce metafor ve onun dilbilimdeki tanımı ve tasnifinden bahsedilmiştir. Sonra Güntekin'in *Dudaktan Kalbe* romanının kaynak ve erek dillerdeki nüshaları mukayese edilerek incelenmiştir. Aynı zamanda söz konusu romanın güzelliğini sağlayan, onun özgün üslubunun bir belirtisi olan metaforların çeviride verilme yöntemleri ve yolları araştırılmıştır. Bunun yanında Güntekin'in *Dudaktan Kalbe* romanında kullanan edebî ve lisani metaforların Özbek Türkçesinde verilme yolları ile tercüman mahareti değerlendirilmiştir.

Anahtar kelimeler: Türkiye Türkçesi, Özbek Türkçesi, çeviri, metafor, metaforların tasnifi, gerçek anlam, mecaz anlam.

¹ Bartın Üniversitesi, Prof. Dr. zkhudaybergenova@bartin.edu.tr
<https://orcid.org/0000-0003-1021-3053>

METHODS OF TRANSMITTING METAPHORS IN THE UZBEK TRANSLATION OF THE NOVEL "FROM LIPS TO THE HEART" BY RESAT NURI GUNTEKIN

ABSTRACT

After gaining independence, Uzbekistan ensured the expansion of translations of Turkish literature, the first country to recognize its independence. The novel "From The Lips To The Heart" by the famous Turkish writer Reshad Nuri Guntekin was translated into Uzbek by the Uzbek writer Miraziz Azzam and provided for the attention of Uzbek readers during this period. However, such issues as the quality and level of translation, the skill of the translator of this book were not the object of special research in Uzbek Translation Studies.

This article is a comparative study of the novel "From Lips To The Heart" by Reshad Nuri Guntekin in the source and target languages, it analyzes the methods and ways of transmitting metaphors that are a feature of the writer, and provided a unique aesthetic beauty to the work.

At the same time, approaches to the definition and classification of metaphors in world linguistics are studied, and features of linguistic and literary metaphors are considered. The skills of the translator, the ways of conveying the linguistic and literary metaphors used in the novel "From Lips To The Heart" by Reshad Nuri Guntekin are evaluated.

Key words: Turkish, Uzbek language, translation, metaphor, classification of metaphors, primary meaning, figurative meaning.

GİRİŞ

Özbekistan, bağımsızlığa kavuştuktan sonra dünyanın ileri gelen devletlerinden ilk olarak Türkiye Cumhuriyetiyle siyasi-içtimai, iktisadi ve kültürel ilişkiler kurdu. Bu dostluk ilişkilerini daha da kuvvetlendirici yollardan biri olarak Özbek Türkçesinden Türkiye Türkçesine, Türkiye Türkçesinden Özbek Türkçesine her türlü yapıtların çevirisi çabasında girişimler yoğun olarak yaşanmaya başlandı. Çünkü bilimin bugünkü gelişmesinden dolayı ilerlemekte olan her toplum çeviri işleri için konforlu koşulları yaratmak, bu alanın genişlemesi ve gelişmesi için gereken ortamı oluşturmak zorundadır. Zira bilim, teknik ve kültürün zenginleşmesi ve yükselmesi tercüme işlerinin gelişimiyle direkt olarak ilgilidir. Nitekim edebî eser insan kalbi üzerinde güçlü etki yapmak, gerçek

güzelliği hissetmeyi öğretmekle birlikte, okuyucuya kötülüğe karşı iyilik, nefrete karşı sevgi duygularını aşlamayı amaçlar. Bununla birlikte edebî eserlerin yabancı dillere tercümesi sonucunda bir ulusun millî karakteri, kültürü, gelenek ve görenekleri, özgün millî dünya görüşü diğer uluslara tanıtılır. Çeviri eserlerinin yayın sayısının artması ışığında çeviribilimi alanı uzmanları için irdeleme objelerinin sayısında artış olduğu görülmüştür.

Özbek çeviribilimi kuramlarının ilk ortaya çıkışı, yirminci yüzyılın ikinci yarısına dayanmaktadır. Nispeten yeni bir bilim dalı olan çeviribilimin ilk kuramlarının dilbilimsel odaklı yaklaşımlar olduğu görülmektedir. J. Şaripov, G. Salamov gibi bilim insanları Özbek çeviribiliminin temelini atmışlardır. Bu bilim insanlarının çalışmalarında Özbek çeviribiliminin temel kuramsal konuları, atasözleri ve deyimlerin çeviri yöntemleri incelenmiştir; bazı eserlerin tercümeleri bilimsel-teorik açıdan çözümlenmiştir (Sharipov, 1957, 1965, 1972; Salomov, 1957, 1960, 1963, 1964, 1978, 1979, 1980, 1981, 1983). Ancak bu çalışmalarda genelde Rusçadan Özbek Türkçesine, Özbek Türkçesinden Rusçaya aktarılmış eserler değerlendirilmiştir. Yeni yüzyılda bağımsızlık ışığında batı dillerine çevrilen Özbekçe eserlerin incelemesi yapılmıştır (Ormanova, 2008; İsamuhamedova, 2007; Abdullayev, 2006), bunun yanı sıra Özbekçe eserlerin Türkiye Türkçesine, Türkiye Türkçesiyle yazılmış eserlerin Özbek Türkçesine aktarımıyla ilgili araştırmalar yapılmıştır (Hudoyberganova, 1999, 2001, 2016; İbrahimova, 2010). Söz gelimi ünlü Özbek yazarı A. Yakubov'un eserlerinin Türkiye Türkçesine çevirilmesi ve bu tercümelere milliyetin yansımaları meselesi incelenmiştir (İbrohimova, 2010). Orhan Söylemez'in "Türk Dünyası Edebiyatları: Roman" adlı araştırmasında ve Tahir Kahhar'ın makalesinde A. Yakubov'un eserlerinin Türkçe tercümesi üzerine bazı dikkate değer düşünceler söylenmiştir (Söylemez, 2005, s. 170-181; Kahhar, 2009, s. 88-92).

Özbekistan'da Reşat Nuri Güntekin'in ancak *Çalığışu* eserinin incelemesine ait bazı çalışmalar yapılmıştır. *Dudaktan Kalbe* romanı şimdiye dek hiçbir şekilde ele alınmamış; nitekim, bu roman tercümesi, ondaki tercümanın mahareti meseleleri de henüz tahlil edilmemiştir. Dolayısıyla *Dudaktan Kalbe* romanının kaynak ve erek dillerdeki nüshalarını mukayese etmek, Güntekin'in eserinin dil güzelliğini sağlayan yazarın özgün üslubunun çeviride verilmesi yollarını irdelemek ve tercümenin maharetini incelemek çeviribilimin güncel sorunlarından biri sayılır. Bununla birlikte *Dudaktan Kalbe*

romanındaki kelimelerin yan anlamının ve mecaz anlamının romanın Özbek Türkçesindeki nüshasında nasıl ya da hangi yollarla verildiğini belirtmek, Miraziz Azzam'ın romanın tercümesinde ulaştığı başarıları tespit etmek ve yaptığı hataların tahlilini yapmak gerekir.

1. “Metafor” Kavramı ve Metaforun Tercümedeki Yeri

1.1. Yöntemler

Çeviribilimi ve metaforla ilgili terimlerin kavramlarının belirlenmesinde **tanımsal analiz** (örneğin, metafor, metafor türleri vb.) uygulanmıştır.

Dış yorumlama metotları, bir dilin tüm birimlerinin dilin dışındaki bir nesne ya da olayla her zaman bir şekilde birbirine bağlı olduğu gerçeğine dayanır. Bu nedenle, dilbilimsel olgular, extralinguistik gerçeklik fenomenleri ile korelasyonlarına göre sınıflandırılabilir, yorumlanabilir, değerlendirilebilir. Böyle bir teknik, çeviribilimi alanında kelimelerin anlamlarının algılanması, yorumlanması, nesnel ve kavramsal atfetme temeli üzerine kurulmuştur. Metaforların altanamlarını anlamak için dış yorumlama metotlarından istifade edilmemesi olanaksızdır.

Bilimsel araştırma süreci iki yönlü olabilir: gerçeklerden (olgulardan) özlere (mahiyete) – indüktif yöntem veya özlerden (mahiyetten) gerçeklere (olgulara) - dedüktif yöntem. Metaforların erek dilde kullanımının incelenmesinde **indüktif yöntem**, belirli olguların (bilgiler) toplanması, sonra da onların genellenmesi vesilesiyle gerçeklerden onların mahiyetine geçilmesini sağlar.

Tanımlayıcı yöntem. Tanımlayıcı yöntem en eski ve aynı zamanda modern disiplinler arası bir yöntemdir. Tanımlayıcı yöntem çeviribilimdeki herhangi bir fenomeni karakterize etmek için kullanılan bir araştırma yöntemidir. Betimsel inceleme yöntemi, objeyi yapısal ve sosyal bir bütünlük olarak kabul edip onun üzerine odaklanır ve özel araştırmanın konusu olan birimleri ve olguları detaylı tanımlar. Kaynak metinde kullanılan metaforların erek metinde verilmesi için seçilen örneklerin betimlenmesinde tatbik edilmiştir.

1.2. “Metafor” Tanımı

Türkiye Türkçesinde metaforlar, geçmişten itibaren istiare, eğretileme, değışmece, metafor hatta ad aktarması gibi kelimelerle

kullanılmıştır (Tezcan vd. 2017, s. 1). Türk Dil Kurumu “Büyük Türkçe Sözlük”te “metafor” kelimesine anlam bakımından eş değer olarak “istiare” kelimesini vermektedir (Büyük Türkçe Sözlük, 2009, s. 1380). “İstiare” kelimesini ise iki farklı anlamda açıklamaktadır: “1. Ödünç, borç, veya eğreti alma, ödünçleme, metafor. 2. Bir şeyi anlatmak için ona benzetilen başka bir şeyin adını eğreti olara kullanma, eğretileme” (Büyük Türkçe Sözlük, 2009, s. 988). “Mecaz” kelimesi ise “bir ilgi veya benzetme sonucu gerçek anlamından başka anlamda kullanılan söz” şeklinde anlatılmıştır (Büyük Türkçe Sözlük, 2009, s. 1359).

“Metafor, çoğu insan için poetik muhayyile ve retorik gösteriş hilesidir – olağan/gündelik dille ilgili bir sorun değil, olağandışı dille ilgili bir sorundur. Ayrıca metafor genellikle yalnızca dilin karakteristiği, düşünce veya eylem sorunundan çok kelimeler sorunu olarak görülür. Bu nedenle çoğu insan pekâlâ metaforsuz da mükemmel bir hayat sürebileceğini düşünür... Gündelik kavram sistemimiz – kendileriyle düşündüğümüz ve eylemde bulunduğumuz terimler – temelde doğası gereği metaforiktir” (Lakoff vd. 2015, s. 27).

Morgan’a göre metaforlar söylemi, süslemek amacıyla kullanılan bir söz sanatıdır; ancak metaforun önemi bundan çok daha fazladır. Yani metafor, düşünme biçimimiz, dilimiz ve bilim hayatımız üzerinde olduğu kadar, kendimizi günlük hayatta ifade edişimiz üzerinde de biçimlendirici, etkileyici bir güce sahiptir (Morgan, 1997, s. 14).

Tepebaşı (2013, s. 15) metaforların ortaya çıkışının farklı nedenlerden kaynaklandığını belirtmiştir. Örneğin, dili güzelleştirmek, ifadeleri güçlendirmek; Dolaylı dil kullanarak eleştirilerden veya sansürden kurtulmak; Dinî, kültürel vs. nedenlerden dolayı kanun sayılan veya yüceltilen bazı konuları dolaylı olarak anlatılabilmek; Dil açısından ise sözlüksel bir boşluğu doldurmak.

A.N. Baranov metaforu (başka bir deyimle mecazı), “iki anlamsal unsur – kapsam /fokus/ kaynak ve kabuk/ yapı/ hedefin karşılıklı etkileşimi sonucu ortaya çıkan kognitif fenomen” (Baranov, 1991, s. 34) olarak tanımlar. Bu tanım Max Blek terminolojisine dayanır. Ona göre de “fokus” (focus) cümlede mecaz anlamda, yani metafor anlamında kullanılan bir kelime, “rama” (frame) – “fokus” onun

çevresinde gerçek anlamda kullanılan kelimeler sayılır (Blek, 1990, s. 153).

Çağdaş kognitif dilbilim, yukarıda verilen mecaz tanımını kabul etmez. Onlar, mecazı mukayese yöntemi, nutkun süsleme usulü denen tanımı reddederler. Bununla birlikte generatif dilbiliminde mecaza verilmiş olan tanım – iki derin esas yapının karşılıklı etkisi hakkındaki tanımını da desteklemez (Xomskiy, 1972, Murzin, 1972.). Çağdaş kognitif dilbilimi temsilcileri metaforu (Lakoff vd 2003; Arutyunova, 1999; Baranov, 1991, 2014; Baranov vd. 1994; Demyankov, 1994, Kubryakova, 1994, 1999, 2014), mecazlı dünyayı anlamak ve dünyayı anlatmak usulü olan genel zihinsel işlem diye incelerler. G. Lakoff ve M. Johnson'ın metafor kuramı, metaforun yalnızca bir edebî sanat olmayıp algı ve davranışlar üzerinde etkisi olan bir psikolojik ve bilişsel mekanizma olduğunu göstermektedir. (Lakoff vd 2015). Böylece, metafor iki kelimenin anlamını bağlayan tasvirî araç değil, belki de iki anlamsal alanı birleştirici ve varlığı kavramsallaştırmada kaynak dil alanının yapısını algılayabilen bilincin ana uygulaması (süreci) olarak kabul edilir. Demek ki, metafor, bir varlığın spesifik kavramsallaşması, birey gözleminin analojik koşullarının zuhuru olarak tanımlanabilir. İnsan sadece metaforlar üzerine düşünmez, belki de metaforlar aracılığıyla kendi dünyasını oluşturur.

Yani metafor, varlığın objelerini anlamamanın genel yöntemlerinden biri, kelimelerin yeni anlamlarını oluşturduğu kaynak, imgeli konuşma ya da şiirsel konuşmanın sabit kaynağıdır. Dolayısıyla, metaforun kognitif, nominatif, karakterleyici ve edebî vazifeleri mevcuttur.

1.3. Metaforun Türleri

Araştırmacıların birçoğu lisani ve imgeli (şiirsel, edebî, bireysel yazarlık) metaforları anlambilimsel ve stilistik araştırmaların muhtelif objeleri olarak tanımlar. G.N. Sklyarevkaya'nın tespit ettiğine göre, söz konusu araştırmalarda metaforun iki türü olan edebî metafor ve lisani metaforu dilin diğer durumlarından ayırarak tanımlandığında, hemen onun ikili olan özelliğinin – dil aracı ve şiirsel ima olduğu hakkındaki mesele ortaya çıkar (Sklyarevkaya, 1993, s. 30).

Lisani metafor², öyle bir metafor çeşidi ki, çoğunlukla onları basit kelimelerin imalı anlama sahip olduğunu aklımızda tutmasak da konuşmada kullanırız (Sklyarevskaya, 1993, s. 30). Örneğin, *baş* kelimesinin birinci anlamı “insan ve hayvanlarda beyin, göz, kulak, burun, ağız gibi organları kapsayan, vücudun üst veya önünde bulunan bölüm, kafa, ser” olarak tanımlanmıştır (Büyük Türkçe Sözlük, 2005, s. 384). Bu sözcüğün “bir topluluğu yöneten kimse”, “başlangıç”, “temel”, “esas”, “bir şeyin genellikle toparlakça ucu” gibi anlamlarda kullanıldığı de bellidir. Yani gündelik konuşma dilinde *baş* kelimesinin mecaz ve yan anlamları hiç düşünmeden anlaşılmalıdır. Edebî metafor ise yazarın bireysel dünya görüşünün sonucudur. Bundan dolayı edebî metaforları önce algılamak, yazarın bu yeni mecazla ne demek istediğini, hangi amaçla bir kelimeyi daha önce bilinmeyen anlamda kullandığını belirtmek gerekir. Örneğin, “Büyük Türkçe Sözlük”te *çalıkuşu* kelimesinin anlamı şöyle açıklanmıştır: “*Serçegillerden, başı koyu kırmızı, gövdesine doğru rengi açılan, çalılık yerleri seven ötücü bir kuş (Troglodytes)*” (Büyük Türkçe Sözlük, 2005, s. 701). Güntekin’in *Çalıkuşu* romanından dolayı hatta Özbek okurları bile bu kelimeyi duyduğunda Feride’yi hayal eder, *çalıkuşu* kelimesini kullandığında Feride’den bahseder. Aynı zamanda, şunu kaydetmek gerekir ki, Özbek Türkçesinde *çalıkuşu* kelimesi önceden yoktu. Bu romanın etkisiyle Özbek Türkçesi söz konusu kelimeyi benimsedi.

Lisani ve edebî metaforlar arasındaki bağlantı çeşitli şekillerde tanımlanır. Kimi araştırmacılar onları birbirinin karşısına koyar, kimisi de onları direkt olarak bağlı birimler olarak açıklar.

Edebî ve lisani metaforların bağlantılı olup olmadığı konusu iki şekilde halledilebilir: onlar bir obje olarak incelenebilir ya da aralarındaki büyük fark dolayısıyla ikisi de ayrı birer obje olarak irdelenmelidir. Lisani metafor ve edebî metaforun anlam evreleri açısından benzer olmaları, onların kullanım alanlarının birbirleriyle kesişmesi ve bu iki metaforun arasında geçilemeyecek bir sınırın olmaması onların bir obje olarak incelenebileceğini gösterir (Arutyunova, 1999, s. 147-174).

² “Lisani metafor” terimi hem gündelik konuşma dilinde, hem yazınsal dilde geniş çapta kullanılır, herkesçe hiç düşünmeden anlaşılabilir ve kabul edilen “yan anlam” için kullanılır.

Lisani ve edebî metaforları karşı karşıya koyma durumunda şu görülebilir; lisani metaforda bağlantılar nesnelidir ve konuşmacının bireysel dünya görüşünü ve dildeki tecrübelerini yansıtır; o yüzden onlar “özel ve genel bilgiye göre de raslantısal”dır (Teliya, 1977, s. 192-194).

Edebî ve lisani metaforların anlam özelliklerine dikkat edilirse, onların arasında büyük bir ayırım olduğu görülür. Lisani metafor, rahatça anlamsal ilişki kurabilen sözel birimdir; edebî metafor ise her zaman kontekste bağlı olan, metne bağlı hâlde yeni anlam kazanan birimdir (Sklyarevskaya, 1993, s. 35).

Bunun yanı sıra lisani ve edebî metafor arasındaki fark, mecazi anlamın semantik yapısında da görülür. Lisani metaforun anlamı tipik şemalardan oluşur ve yapılandırılır, her edebî metafor ise yegâne ve özgündür.

1.4. Çeviribilimde Metaforun Önemi

Edebiyat alanında sanatsal ifadenin bir aracı olarak kullanılan metaforlar, sayfalarca anlatılabilecek duygu ve düşünceleri bir iki kelimeyle okuyucuyla anlatılabilme imkânı sunmaktadır. Metaforik düşünceyi kullanan sanatçılar, farklı imgeler arasında kavramsal bağlantılar kurarak izleyiciyi şaşırtırken düşüncelerini dolaylı bir yolla aktarmayı tercih etmektedir. Bu nedenle çeviribilimde metaforlar, tercüme güçleştirici ve armaşıklaştırıcı etkenlerden biri olarak kabul edilir. Bu meseleyi konu edinen bilimsel çalışmalar, her zaman güncelliğini korumuştur; zira edebî eser tercümanları çoğunlukla metaforların tercümesinde tıpatıp karşılığını verme konusunda zorluklarla karşılaşmışlardır. Çünkü metafor, dilin ait olduğu millî kültürü direkt ve indirekt olarak yansıtan ekstralinguistik kapsamı içinde barındırır. Bu yüzden üst düzeyde bir tercüme yapmak için tercüman çeviribilim teorisine ilgili gerekli bilgiye, uygulamalı çeviri becerisine, bir de aktarılmakta olan kaynak esere ait olan halkın tarihi, kültürü, gelenek ve göreneklere hakkındaki arka plan bilgilerine de sahip olmalıdır.

Çeşitli dillerdeki görüntüler (tıpler) sistemindeki benzerlikler, yazarın mecazi ifadelerin bazen tıpatıp verebilme olanağının var olması, tercümanın işlerini oldukça hafifletir. Bununla birlikte, eserin mecazi ifadeler kısmı; tercümanı zorlayıcı alan olup çevirinin ne kadar kaliteli olduğu mütercim hissetme ve algılamaya yeteneğiyle doğrudan ilgilidir. Her görüntü bireysel, eşsiz, kendine özgü olduğundan dolayı

ayrı bir yaklaşım ister. Tercümanın bu görevi bir de metaforun aslında dilin dışında mevcut olan, sadece iletişimde gerçekleşen ana dil konuşurlarının düşünme ve algılama yöntemleri sistemi, onların bakışlarının çerçevesi, tasavvurları, değerlendirme ölçütleri ile direkt olarak ilgili olduğu için güçleşir. Çünkü metafor, ilk önce, varlık hakkındaki kelimenin ve dilin sözlük dağarcığını zenginleştirme usulüdür.

Kaynak metin ve erek dil arasındaki dil bilgisel ve sözel farklar, çeviri dilinin belli ayarlara uyması gereksinimi çoğu zaman tercümanı asıl metindeki kelime ve deyimlerden vazgeçerek erek dilde onlara uygun olabilen birimleri aramaya maruz bırakır. Bu iş, eğer her iki dildeki birimlerin işlevsel karakterleri birbirine uyarsa yapılabilir. O zaman imalı ifadeyi tercümede bu şekilde yaşatabilme olanağı vardır ve bu doğrudur. Fakat çoğunlukla dilin özgün ayarları “yazılmamış sınırlar”ı çizer. Genelde, bu durum, imalı cümleyi başka bir dilde tekrar yaratma sürecinde bir kelimenin bilişsel yönü, anlamı, duygusal veya direktif görevi erek dildeki eşdeğerine denk gelmediği takdirde ortaya çıkar. Böyle bir uyumsuzluk meydana geldiğinde imalı birimi, özellikle metaforu değiştirmek ya da onun görevlerinden birini gözden çıkartmak zorunda kalınır. Dolayısıyla tercümanın görevi analiz aşamasında kaynak dil biriminin işlevsel özelliğini doğru belirtmeye ve çeviride onu kusursuz aktarmaya çalışmaktan ibarettir.

Tercüme sürecinde bazen yazarın kullandığı metaforu algılama sorunu ortaya çıkar. Çünkü tercümanın, anladığı düşünceyi çeviride doğru aktarabilmesi, kaynak dildeki yazarın metnini aynen algılaması, yazarın fikrini yanlışsız erek dil okuruna iletmesi lazım. Tercümeyle bilişsel ve psikolinguistik yaklaşımlar açısından incelemek, onu kaynak metnin dil birimlerini erek dil birimlerine kelimesi kelimesine aktarma, değiştirme edimi değil, belki de nutkî etkinliğin, düşünceyi erek dilde tekrar canlandırmanın özgün bir türü olduğunu gösterir. Böylece de tercüme, kaynak metni algılamaya ve anlamaya dayalı bilişsel etkinlik olarak ortaya çıkar. Bundan dolayı, kanımızca, kaynak metindeki kelimeleri algılama evresinde onun millî özünü belirtmek büyük önem arz eder.

2. Dudaktan Kalbe Eserinin Özbekçe Çevirisinde Metaforların Çevrilmesi Usulları

2.1. Lamia Tasvirinde Metafor Kullanımı ve Özbek Türkçesinde Verilmesi

Reşat Nuri Güntekin'in incelenen eserinde üzüm konusuna çok rastlanır. Yazarın, eser kahramanlarının görünüşünü tasvir ederken Lamia'yı ayrı bir sevgiyle tasvir etmeye özen gösterdiği göze çarpar. Bu kızın güzelliğinin yanı sıra "şirin" olduğunu da tanımlamak amacıyla Lamia'ya karşı bir üzüm adı – "Kınalı Yapıncak" (metaforu) tamlamasını kullanır. Güntekin, Nimet Hanım'ın dilinden Lamia'ya neden "Kınalı Yapıncak" dediğini açıklar:

"Bu küçük İstanbul kızına bayılıyorum, Kenan Bey... Ne şirin değil mi? Niçin ona Kınalı Yapıncak dediğimi tabii anladınız? (Parmığıyla gözlerinin altına, kirpiklerine dokunuyordu). Şu çillere bakın... Kadınlar bundan ölüm gibi korkar... Halbuki Lâmia'nın yanaklarına ne kadar yaraşıyor, İstanbul'un şeffâf derileri kırmızımsı beneklerle lekeli kınalı yapıncaklarına benziyor... (Güntekin, 1980, s. 63)"

Özbek Türkçesi tercümesinde mütercim "Kınalı Yapıncak" üzüm çeşidi adı ve Lamia'nın lakabı için "Charos" (Çaras) kelimesini kullanmayı tercih eder:

"– Bu kichik İstanbul qiziga qarang, odam degan ham shunchalik chiroyli bo'ladimi, Kanonbey... Judayam shirin-a, to'g'rimi? Nega uni Charos deganimni tushungan bo'lsangiz kerak? (Barmog'ini ko'zlarini ostiga, kiprigiga tekkizardi). Mana bu sepkillarga qarang... Xotinlar bundan o'limdan qo'rqqanday qo'rqadilar... Holbuki Lamianing yanoqlariga shunchalik yarashganki... Istanbulning shaffof terili, qoraga yaqin qizg'imtiri xolli charoslariga o'xshaydi...(Guntekin, 2011, s. 43)"

Özbek Türkçesinde "charos" kelimesi, yazın olgunlaşan siyah, yuvarlak üzüm çeşidi için kullanılır. Bununla birlikte "charos ko'z" tamlaması "kara göz" anlamına da gelmektedir. Bunun dışında Özbek Türkçesinde "charos" kelimesi, kızlara verilen özel ad olarak da bilinmektedir. Yazarın tabirine göre Lamia sarışın bir kızdır, çünkü eserde Lamia'nın kalın, sıkı örülmüş olan sarı saçları, güneşte yanmış olan açık alnı betimlenir. Tercüman, asıl metindeki söz oyununu çeviride de yansıtır; yani Türkiye Türkçesindeki üzüm çeşidi adını Özbek Türkçesinde mevcut olan üzüm çeşidiyle ifade eder. Zira tercüman, Güntekin'in söz konusu romanının başından sonuna kadar maharetle tasvir edilen üzüm çeşidi ile ilgili söz oyununu devam ettirir. Fakat burada, Lamia'nın dış görüntüsüne göre seçilen söz oyunu cazibesini biraz kaybeder. Çünkü Özbek Türkçesinde "charos"

büyük kara gözlü kız demektir; yani kara saçlı, kara kaşlı kız anlamını verir. Ancak Lamia, yeşil gözlü sarışın bir kızdır. Miraziz Azzam burada kapsam bakımından eşdeğer, metaforlu kelime bulabilmiş olsa da, kelime kaynak dildeki “Kınalı Yapıncak” metaforunun tam anlamını verememektedir. Belki de bu cümlede transliterasyon usulünü kullanmak, Özbek Türkçesine de “xinoli yopinchiq” şeklinde çevirmek daha uygun olacaktı. Çünkü Özbek Türkçesinde “xino” kelimesi Türkiye Türkçesindeki “kına” kelimesinin eşdeğeri olup, “kına ağacı ve bu ağacın kurutulmuş yapraklarından elde edilen, saç ve elleri boyamakta kullanılan toz” anlamını taşır. Yani “xinoli yopinchiq” tamlaması “kınalı örtü” anlamını ifade ettiğinden dolayı Lamia'nın yüzündeki çillere işaret ederdi. Aynı zamanda, belki mütercim “xinoli yopinchiq” tamlamasının kullanımıyla Özbek Türkçesinin söz dağarcığını yeni bir kelimeyle zenginleştirmiş olurdu. Zira ünlü Özbek yazarı Mirzakalan İsmaili Güntekin'in *Çalukuşu* romanını çevirdiğinde Feride'nin lakabını “Çoliqushi” şeklinde vermeyi tercih eder; sonuç olarak bu yeni kelimeyi Özbek Türkçesine kazandırır. Artık Özbek halkı Çalukuşu'nun kim olduğunu oldukça iyi bilir, Çalukuşi adıyla bilinen Feride'yi kendilerinden biri olarak kabul eder.

Güntekin'in mahareti karakterlerini tasvir ederken, kendine özgü metaforları kullanabilmesinde zuhur etmektedir. Söz gelimi, aşağıdaki parçada yazar, Kenan diliyle Lamia'yı çiçeğe ve taze üzüme benzetir. Kenan Lamiayla son buluşmasında, onlar yaşlandıklarında maceralarını hatırlayacağını, o zaman Kınalı Yapıncakla maceresi gözünde canlandığında kendisinin çiçeği, taze üzümü koklamış gibi olacağını itiraf eder:

*“İhtiyarlığımızın tesellisiz günlerinde bu eski sergüzeşti hatırlayacağız... Senin kulağına on altı yaşının yazından bir hazin keman sesi gelecek... Ben, **karakış** ortasında bir **çiçeği** daha iyisi, **ter ü taze bir Kınalı Yapıncak** koklamış gibi olacağım... (Güntekin, 1980, s. 276)”*

*“Qariligimizning tasallisiz kunlarida bu eski sarguzashtimizni xotirlayajakmiz... Sening qulog'ingga o'n olti yoshingning yozidan bir hazin kamon sadosi kelajak... Men **qoraqish** o'rtasida bir yoz **chexhagi**... boshqacha aytganda, taru toza **Charosni** hidlaganday bo'laman... (Güntekin, 2011, s. 256)”*

Yazar, Kenan diliyle karakterin yaşlandığı döneme karşı “karakış”, yani çok soğuk kış metaforunu kullanır. Tercüman da bir taraftan transliterasyon usulünden istifade eder, diğer taraftan da Özbek Türkçesindeki “kara” sözcüğünün metaforik olanaklarından yararlanır. Çünkü “kara” kelimesi mecazi anlamda “azaplı, zor, vahim, işkenceli” anlamlarına gelebilir ve çeviride ihtiyarlığın ağır, zor dönemine işaret eder. Kenan “*bir çiçeği daha iyisi, ter ü taze bir Kınalı Yapıncak koklamış gibi olacağım*” derken, Lamia'nın da gençliğini ve masumluğunu ima eder. Bu örnekte “koklamak” fiili de yeni mecaz anlam, yani hatırlamak anlamını taşımaktadır.

2.1. Kenan Tasvirinde Metafor Kullanımı ve Özbek Türkçesine Aktarılması

Yazar eserin erkek kahramanlarının dış görünümünü, duygularının ve düşüncelerinin ifadelerini çizerken metaforları çok kullanır. Örneğin, yazar Lamia'yı hayran eden Kenan'ın mavi gözlerini vurgulamak, bu gözlerin kıızı büyülediğini canlı ve güzel bir dille ifade etmek istemiş. Bu amaçla Kenan'ın Lamia'nın gözlerinin içine bakmasını, delikanlının gözlerindeki mavi zehrin kızın göz beğine dökülmesine benzetir:

“Genç kızın ateş gibi yanan yanaklarını avuçları içine alıyor, yüzünü yaklaştırıyor, onun derin bir ıstırap ile büyümüş gözbebeklerine ateşli gözlerinin mavi zehirini dökmekte devam ederken söylüyor. (Güntekin, 1980, s. 124)”

“Yosh qiz olovday yongan yonoqlarini hovuchlari ichiga olar, yuzini yuziga yaqinlashtirar, yigit uning chuqur bir iztirob ila kattaygan yashil ko'z qorachiqlariga otashli ko'zlarining moviy zaharini to'kishda davom etib so'zlardi (Güntekin, 2011, s. 104)”

Burada yazarın özgün bir metaforik benzetmesine rastlamaktayız. Güntekin “zehir” kelimesinden yararlanırken, Kenan'ı “yılan”a denk gösterir. Bu cümleleri okurken yılanların kendi kurbanlarının gözlerinin içine bakarak hipnotize ettiği gibi Kenan'ın da Lamia'yı kurban etmeye hazır olduğunu fark ediyoruz. Hemen Kenan'ın asıl amacının kıızı kandırmak olduğunu anlıyoruz. “Mavi zehir” metaforu, bir yandan Kenan'ın gözlerinin çekici maviğini hatırlatarsa öte yandan, masumluk belirtisi olarak kabul edilen bu maviliğin bir yılanın zehri olduğunu gösterir. Tercüman bu metaforu Özbek

Türkçesine aynen çevirir ve bu hâl Özbek okuyucusu tarafından yazarın düşüncesinin anlaşılması için yeterlidir.

2.3. Soyut Anlamlı Kelimelerin Metaforlu İfadesi ve Çeviride Verilmesi

Soyut anlamlı kelimeler, herhangi bir yazarın ana silahlarından sayılır. Güntekin'in de aşk, yalan, ihanet gibi konuları paylaştan romanında duyguları ve hisleri, imalı olarak ifade etmesi kaçınılmaz bir durumdur. Kalp ağrılarını bildiren mecaz anlamlı sözcükler, Türkiye Türkçesi ve Özbek Türkçesinde benzer biçimde kullanılabilir. Mesela, duyguların “doğuşu” ve “ölüşü” gibi metaforik benzetme, Türkiye Türkçesi gibi Özbek Türkçesinde de kullanılır. Dolayısıyla tercüman bu konuda, yani yazarın metafor ifadesinin Özbek Türkçesine aktarılmasında bir sorun yaşamamıştır. Fakat aşkın **dudaklarda doğup yaşayışı, dudaktan kalbe zehir gibi etki göstermesi** yazarın edebî maharetini yansıtır. Tercüman, Özbek Türkçesinin olanaklarını kullanarak yazarın düşüncesini tercümede doğru vermektedir:

*“Aşkı size kalpte **doğup ölen** bir şey diye öğretiyorlar Kınalı Yapıncak... Ne fena, ne yanlış bir fikir... Aşkın kalple hiç bir alâkası yok... Aşk, yalnız dudaklarda **doğup yaşadıkça** bir saadet olur... Onun **dudaktan kalbe zehir gibi işlemesine** meydan vermemeli... (Güntekin, 1980, s. 124)”*

Metaforlarla dolu söz konusu roman parçasını çevirirken tercüman Özbek Türkçesindeki eşdeğer kelimeleri yerinde kullanır, yani Türkiye Türkçesinde metaforik anlamda kullanılan kelimelerden Özbek Türkçesindeki karşılıklarından metaforik anlamda yararlanma yoluyla onların yeni olanaklarını ve Türk yazarının maharetini ifşa eder:

“Savdoni sizlarga qalbda tug'ilib o'lgan bir narsa deya o'rgatadilar, Charos... Qanday yomon, qanday yanglish fikr... Savdoning qalbga hech bir aloqasi yo'q... Savdo yolg'iz dudoqlarda tug'ilib yashaganda saodat bo'ladi... Uning dudoqdan qalbga zahar kabi ta'sir ko'rsatishiga yo'l qo'ymaslik kerak....(Guntekin, 2011, s. 104)”

Güntekin, duyguların insanlar gibi “yaşlanması”, “ölmesi”nden bahsederken yazar erkek kahraman diliyle Kenan ve Lamia arasındaki aşka “macera” adını verir ve bu mecarayı hayatta çok şeyi görmeden,

sevgilisinin visalına doymadan genç gömülen “ölü”lerle kıyaslar. Yani Kenan'ın kısa bir zaman devam etmesini planladığı ilişkisini aşka doymadan ölen bir delikanlıya benzetir:

“Duyguların da insanlar gibi renksiz, asık yüzlü ihtiyarlıkları, sefil ölümleri var... Bizim masum sergüzeştimiz ihtiyarlamadan ölecek Kınalı Yapıncak...” Mezarına gözünde doyulmamış bir rüyanın artığını, dudaklarında yarım kalmış bir öpüşün titremesini götüren genç ölümlere benzeyecek... (Güntekin, 1980, s. 123)”

“Hislarning ham insonlar kabi rangsiz, yoqimsiz qartayishlari, alamli o'limlari bor... Bizning ma'sum sarguzashtimiz qarimasdan o'ladi, Charos... Mozorlariga ko'zlarida to'yinmagan bir ro'yoning manguligini, dudoqlarida yarim-yorti qolgan bo'saning titrog'ini olib borgan yosh o'liklarga o'xshayajak... (Güntekin, 2011, s. 103)”

Bu çeviride tercümanın kullandığı “yosh o'lik” (genç ölü) tamlaması kaynak metindeki tabirin tıpatıp aktarılması olduğundan onu başarılı çeviri diye değerlendirmek mümkün değil. Tabii ki, çeviride yazarın kullandığı metaforu korumak önemli, fakat burada tercümanın kullandığı ifade Özbek Türkçesi için biçem açısından kaba sayılır. Belki burada “genç ölü” benzetmesi için “yosh oshiqlar” (genç sevgililer/ aşıklar) ifadesi kullanılsaydı, daha mantıklı olurdu. Bununla birlikte tercümede cümle yapısı aşağıdaki gibi değiştirildiğinde yazarın düşüncesi Özbekçede tam olarak ifade edilmiş olurdu: *“Ko'zlarida ko'rib to'ymagan ro'yoning davomi bilan erta ketgan, mozorlariga dudoqlarida yarim-yorti qolgan bo'saning titrog'i bilan ko'milgan yosh oshiqlarga o'xshayajak...”*

Türkçede “sevda” kelimesi “aşk” anlamına gelir, ama Özbekçede “savdo” sözcüğü genelde “oldi-sotdi” (alım satım) işleri için kullanılır. Özbek Türkçesi konuşma dilinde bu kelime, başa gelen ağır sorunlar ve durumları bildirir. Bazen “muhabbat savdosi” tamlaması içinde kullanıldığı görülür. Bu tamlama aşk konusunda zorluk çekenlerin duygularını nitelendirir. Fakat “savdo” sözcüğünün tek başına “aşk” anlamında kullanımına rastlanmaz. Mütercimın *Dudaktan Kalbe* romanı çevirisinde “savdo” (sevda) sözcüğünü sevginin ve aşkın eş anlamlı eşdeğeri olarak kullandığı görülür ve bu durum olumlu olarak değerlendirilebilir. Çünkü kaynak metnin erek dildeki çevirisi tamamen Özbek Türkçesinin ifade usulüne uygun

gelmiş, romanda tasvir edilen ruh Özbek Türkçesindeki nüshasında ortaya çıkmıştır. Bunun yanında, Özbek Türkçesindeki “savdo” kelimesinin metaforik anlamda kullanılması olanağı genişlemiştir. Kıyaslayınız:

“Sevdayı size ne fena, ne yanlış öğretiyorlar? Biz birbirimizi seviyoruz sanma Kınalı Yapıncak... (Güntekin, 1980, s. 123)”

“Sevgi savdosini sizlarga naqadar yomon, naqadar yanglish anglatadilar. Biz bir-birimizni sevamiz deb o'ylama, Charos... (Güntekin, 2011, s. 103)”

“Aşkı size kalpte doğup ölen bir şey diye öğretiyorlar Kınalı Yapıncak... (Güntekin, 1980, s. 124)”

“Savdoni sizlarga qallda tug'ilib o'lgan bir narsa deya o'rgatadilar, Charos... (Güntekin, 2011, s. 104)”

Türkiye Türkçesinde zamanı hoş, eğlenceli geçirmek anlamında “eğlenmek” fiili kullanılır. Bu fiilden türemiş “eğlence” sözcüğü de zamanı neşeli, sevinçle geçirmeye yarayan şeyi veya yeri, toplantıyı, ziyafeti anlatmak için kullanılır. Güntekin, söz konusu romanda “gönül eğlencesi” tabirinden yararlanırken, çok bir nazik alt anlamı nitelendirir. Kenan'la Lamia arasındaki ilişkiyi “gönülleri sevindiren, belki mutlu eden eğlence”, “zaman geçirme edimi” olarak betimler. “Eğlence” kelimesinin Özbek Türkçesindeki eşdeğeri “ko'ngilxushlik” sözcüğüdür. Ancak “ko'ngilxushlik” kelimesi negatif anlam taşıdığından dolayı, mütercim Özbek Türkçesinin söz dağarcığından yararlanarak “ermak” kelimesini kullanır. “Ermak” kelimesi zamanı eğlenceli, usanmadan geçirmeye yarayan her türlü şeyi, genelde ay çekirdeği, çerez gibileri anlatır. Ama mütercimnin girişimi sonucunda Özbek Türkçesindeki “ermak” kelimesi yeni metaforik anlam edinir. Çünkü aslında Özbek Türkçesinde aşkla ilgili bu gibi yalan ilişkiler “o'yin” (oyun) kelimesi ile verilir ki, tercüman bu sözcükten de oldukça istifade eder. Karşılaştırmız:

“Bu aşk değil Kınalı Yapıncak... Biraz ince bir gönül eğlencesi, bir heyecan oyuncuğu... (Güntekin, 1980, s. 276)”

“Bu sevgi emas, bu savdo emas, Charos... Bir oz nozik bir ko'ngil ermagi, bir hayajon o'yinchog'i... (Güntekin, 2011, s. 256)”

“Bu üç aylık küçük eğlence bütün bir hayatı baştan başa kaplayan uzun, derin aşklardan daha tatlıdır... (Güntekin, 1980, s. 123)”

“Lamia... Lekin bu ko'ngil o'yinlari butun bir yoz bo'yi bizni sevgidan ham ziyoda mas'ud etdi (Güntekin, 2011, s. 103).”

Güntekin aşıklık ilişkisi anlamında, duruma uygun olarak “heyecan oyuncuğu” metaforuna başvuruyor. Yani erkek ile kız arasındaki yakın ilişkinin heyecan uyandırmasını göz önünde bulundurup, bununla birlikte bu ilişkinin yüzeysel ve sahte olduğuna okuyucunun dikkatini çekip “heyecan oyuncuğu” diye değerlendirir. Aynı zamanda “oyunchoq” sözcüğünün Özbek Türkçesinde de aynı yan anlamda kullanılmasından dolayı mütercimın tercümesi, yazarıın fikrini tam olarak ifade etmiştir, diyebiliriz.

Tercüman “gönül eğlencesi” anlamında “ko'ngil xursandchiligi” - “gönül sevinci” ifadesini kullanır ki, bu kullanımı da mütercimın mahareti olarak değerlendirebilir. Çünkü Türkiye Türkçesinin üslup olanağı “masum bir gönül eğlencesi” (ma'sum, beayb, pok ko'ngilxushlik) ifadesinin kullanımına izin verir. Ama bu tamlamanın Özbek Türkçesine kelimesi kelimesine çevirilmesi roman uslubunda biçimsel yanlışlıkları oluşturur. Yukarıda belirtildiği gibi, “ko'ngilxushlik” kelimesi okurda tamamen olumsuz etki uyandırdığından dolayı, tercüman bu metaforu “ma'sum köngil xursandchiligi” – “masum gönül sevinci” biçiminde çevirerek doğru yolu seçmiştir:

“Şimdi kendi dudaklarınla bana cevap ver... Beni sevmiyorsun değil mi? Bu, sadece masum bir gönül eğlencesinden ibaret (Güntekin, 1980, s. 125).”

“Endi o'z dudoqlaringla menga javob ber... Meni sevmaysan, shunday emasmi, Lamia? Bu shunchaki ma'sum bir ko'ngil xursandchiligidan iborat... (Güntekin, 2011, s. 105)”

SONUÇ

Metafor, ana dil konuşurlarının dünya hakkındaki düşüncelerini yansıtmaya usullarından biri olarak incelebilir. Çünkü metaforda dilin ait olduğu millî kültürü doğrudan yansıtan ekstralinguistik kapsam mevcuttur.

Metafor, olay nesnelarını algılamasının genel usulleriden biri olup, kelimelerin yeni anlamlarını oluşturma kaynağı, imgesel nutuk veya manzum nutkun sabit kayhağıdır. Dolayısıyla metafor bilişsel, nominatif, niteleyici ve edebî işlevler yapar.

Standart metafor ve edebî metaforun semantik işlemlerin ilkeleri bakımından benzer olduğu, ikisinin kullanım çerçevesi kendi aralarında kesişici olduğu, bir de iki metafor arasında geçilemeyen bir sınırın olmadığı onları bir nesne olarak inceleme olanağını göstermektedir.

Millî-kültürel özelliğı barındıran birim sayılan metaforu çevirme işi, tercümandan fon bilimlerini³ araştırma, ana dil ve erek dil konuşurları dünya görüşünü, kendine özgü özelliklerini ifade eden tarihsel, kültürel, ulusal değerlerini incelemeyi talep eder.

Kaynak ve erek dillerdeki imgeler dizgesindeki benzerlikler mecaz anlamlı kelimeleri, erek dilde tıpatıp verebilme imkanı yaratır ve tercümanın işini oldukça hafifletir. Bununla birlikte aynı zamanda eserin özgün imgeli ifadeler dizgesi tercümana en çok zorluk yaşatan alan olması, onların çeviri kalitesi tercümanın hissetme ve hayal etme yeteneğine tamamen bağılıdır. Her imge bireysel, eşsiz, özgün olması nedeniyle ayrı bir yaklaşım arz eder. Tercümanın söz konusu vazifesi kaynak ve erek dildeki metaforun aslında dilin dışında mevcut olan, fakat iletişim sırasında gerçekleşen, ana dil konuşurlarının dünya görüşleri dizgesi, hayal gücü, değerlendirme ölçütleri ile ilgili olmasıyla güçleşir.

Çeviri evrelerinde tercüman tarafından metaforu algılama sorunu meydana geleceğine dair hiçbir kuşku yoktur. Çünkü tercüman, kaynak dildeki yazarın metnini eksiksiz algılayıp ana fikrini erek dilde iletebilmelidir. Çeviri, bir dilin sözcükleri (sembol)ini diğer dile kelime kelimesine aktarma eylemi değil, belki kaynak dildeki konuşma faaliyetinin, düşünce tarzının erek dilde yeniden oluşturulmasının özgün bir şeklidir. Böylece çeviri, ana metni anlamaya dayalı bilişsel etkinlik olarak tanımlanabilir. Dolayısıyla, kaynak metni algılama sürecinde metnin millî özelliklerini tespit etmek oldukça önemlidir.

³ Kaynak eserin ait olduğu milletin tarihi, kültürü, gelenek ve görenekleri, yaşam tarzı vd. durumlarını inceleyen çeviribilim alt alanı (arkaplan bilgileri).

Tercümanın işlevi, kaynak metindeki yazarın ana fikrini, dünya görüşündeki kişisel özelliklerini, metaforik tasavvurunu erek dilde yeniden oluşturmaktan ibarettir. Bu amaca ulaşmak için kaynak metindeki tüm öğelerin yapısal-mantiki irtibatını anlamak ve tercümede onları yansıtmak büyük bir önem taşımaktadır. Tecrübeli mütercim, yazarın amacını olduğu gibi erek metinde yansıtmaya çalışmalı, metnin yapısal-mantiki ilişkisini ve bilişsel kapsamını canlandırmaya çaba göstermelidir.

Güntekin'in *Dudaktan Kalbe* romanındaki metaforların Özbek Türkçesine çevrilmesinde aşağıdaki usuller kullanılmıştır:

1. Romandaki metaforların büyük bir kısmı Özbek Türkçesine tıpatıp çevrilmiştir. Kaynak ve erek dillerdeki eşdeğer kelimeler Özbek okuru bakışı ve Türk yazarı ifadesi açısından uygun olması sebebiyle lisani metaforların yanamları çeviride kusursuz ifadelendirilmiştir.

2. Eserdeki kimi metaforlar Özbek Türkçesine çevrildiğinde metaforluk özelliğini kaybetmiş, bu durum da Özbek Türkçesinin dil özelliklerinden dolayı ortaya çıkmıştır.

3. Eserdeki bazı metaforların aktarılmasında tercüman Özbek Türkçesindeki anlam bakımından eşdeğer olan diğer dil birimlerini kullanmıştır. Böylece kaynak metinde kullanılan metaforların erek dilde sağlam verilmesi sağlanmıştır.

4. Mütercim kaynak metinde metaforik anlamda kullanılan sözcüklerin Özbek Türkçesindeki eşdeğer karşılığında yararlanırken yazarın amacı ve fikrini tercümede başarılı bir şekilde ifade edebilmiştir.

5. Kaynak metindeki metaforik anlam taşıyan bazı kelimelerin Özbek Türkçesindeki yalancı eşdeğeri kullanıldığından dolayı erek metinde yanlış çevrilere rastlanır.

Genel olarak Miraziz Azzam tarafından yapılan roman çevirisini Özbek-Türk edebî ilişkilerini sağlamlaştırma yolunda atılan büyük bir adım olarak değerlendirmek mümkündür. Tercüman, Güntekin romanını çevirirken kendi yazarlık maharetini gösterebilmiştir.

KAYNAKÇA

Abdullayev, Sh. (2006). *Tarjima asarlarda frazeologizmlar semantikasi*. Taşkent: Fan.

- Arutyunova, N. (1999). *Yazık i mir cheloveka*. Moskva: Yazıkı russkoy kulturi.
- Aydın, T. (2018). Lakoff ve Johnson'ın metafor kuramı ve Eski Türkçe ile Orta Türkçede birleşik fiillerde yük metaforu. <http://acikerisim.selcuk.edu.tr:8080/xmlui/handle/123456789/14076> (erişim 18.04.2018)
- Baranov, A. (1991). *Russkaya politicheskaya metafora*. Moskva: Institut russkogo yazıka.
- Baranov, A. (2014). *Deskriptornaya teoriya metafori*. Moskva: Yazıkı slayanskoy kulturi.
- Baranov, A. ve Karaulov, Y. (1994). *Slovar russkix politicheskix metafor*. Moskva: Nauka.
- Blek, M. (1990). Metafora. *Teoriya metafori*. Moskva: Nauka. s. 153-172.
- Bulut, K. İ. ve Altıntaş, O. (2006). Çağdaş Sanatta Metaforik Düşünce. *IDIL*, 2016, Cilt 5, Sayı 20, Volume 5, Issue 20. <http://www.idildergisi.com/makale/pdf/1450796180.pdf>
- Büyük Türkçe Sözlük* (2005). Ankara: TDK.
- Büyük Türkçe Sözlük* (2019). http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.5cb778af77b782.04291292 (Erişim 14.01.2019)
- Büyük Türkçe Sözlük* (2019). http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.5cb778d35979b5.85971206 (Erişim 14.01.2019)
- Demyankov V. (1994). Kognitivnaya lingvistika kak raznovidnost interpretiruyemogo podxoda. *Voprosı yazıkoznaniya*. № 4.
- Guntekin, R. N. (2011). *Muhabbat simfoniyasi (M. Azzam çev.)*. Taşkent: Şarqiyokori yayınları.
- Güntekin, R. N. (1980). *Dudaktan Kalbe*. Ankara: İstanbul: İnkılâp ve aka Basimevi.
- Hudoyberganova, Z. (1999). Har sozning oz ormi bor. *Yoshlik*, № 6, 36.
- Hudoyberganova, Z. (2001). Tarjima mahorati. *Yoshlik*, № 5-6, 34.

- Hudoyberganova, Z. (2016). *Tarjima metodologiyasi*. Toshkent: TDSHI.
- Isamuxamedova, N. (2007). *Stilisticheskaya adekvatnost peregoda xudojestvennogo teksta: (na materiale proizvedeniya na angliyskom yazıke i ix peregodov na russkiy i uzbekskiy yazıki): avtoferat dissertatsii na soıckaniye uchenoy stepeni kandidata filologicheskix nauk*. Tashkent.
- İbrohimova, Sh. (2010). *Odil Yakubov romanlaridagi milliylikning turkça tarjimalarda aks etishi*. Yayınlanmamış doktora tezi, Taşkent.
- İsomiddinov, Z. (1980). Aldoqçı sozlar bilan bahis. *Tarjima sanati*, Kitap V, 85-98.
- Kahhar, T. (2009). Türkçe'den Özbekçe'ye ve Özbekçe'den Türkçe'ye çeviri meseleleri. *Kardeş kalemler*, № 33 Eylül, 88-92.
- Kubryakova, Y. (1994). Nachalnie etapi stanovleniya kognitivizma: lingvistika - psixologiya - kognitivnaya nauka. *Voprosı yaztkoznaniya*. № 4.
- Kubryakova, Y. (1999). Semantika v kognitivnoy lingvistike. *Izvestiya AN. Ser. literaturi i yazıka*. t. 58, № 5-6.
- Kubryakova, Y. (2004). Yazık i znaniye: Na puti polucheniya znaniy o yazıke: Chasti rechi s kognitivnoy tochki zreniya. *Rol yazıka v poznanii mira / RAN IYa. — M.: Yazıki slavyanskoy kulturi*.
- Lakoff, G. ve Johnson, M. (2003). *Metaphors we live by*. Chicago: University of Chicago Press.
- Lakoff, G. ve Johnson M. (2015). *Metaforlar Hayat, Anlam ve Dil* (Hazırlayan ve Türkçeye Çeviren Gökhan Yavuz Demir). İstanbul: İthaki Yayınları.
- Morgan, G. (1997). *Images in organizations* (2nd Ed.). Thousand Oaks, London: Sage Publications.
- Murzin, L. (1972). Obrazovaniye metafor i metonimiy kak rezultat derivatsii predlojeniya (k postanovke voprosa). *Aktuelnye problemu leksikologii i leksikografii*. Perm. S. 362-367.

- Ormanova, N. (2008). *Tarjimada tarihiy-arkxaik leksikani aks ettirish prinsiplari va tarjima aniqligi*. Yayınlanmamış doktora tezi özeti, Taşkent.
- Salomov, G. (1957). *Maqol, matal va idiomalar tarjimasi*. Toshkent: Fan nashriyoti.
- Salomov, G. (1960). *Badiiy tarjimaning leksik-frazeologik masalalari*. Toshkent: Fan.
- Salomov, G. (1963). *Rus tilidan o'zbek tiliga maqol-matallar tarjimasi*. Toshkent: Fan.
- Salomov, G. (1964). *Til va tarjima*. Toshkent: Fan.
- Salomov, G. (1978). *Tarjimon mahorati*. Toshkent: Fan.
- Salomov, G. (1979). *Do'stlik ko'priklari*. Toshkent: G'.G'ulom nomidagi Adabiyot va san'at nashriyoti.
- Salomov, G. (1980). *Badiiy tarjima va adabiy tahrir problemalari*. Toshkent: ToshDU nashriyoti.
- Salomov, G. (1981). *Tarjima tashvishlari*. Toshkent: G'.G'ulom nomidagi Adabiyot nashriyoti.
- Salomov, G. (1982). *Adabiy an'ana va badiiy tarjima problemalari*. Toshkent: G'.G'ulom nomidagi Adabiyot nashriyoti.
- Salomov, G. (1983). *Tarjima nazariyasi asoslari*. Toshkent: O'qituvchi nashriyoti, 1983.
- Sharipov, J. (1957). *Badiiy tarjimaning ba'zi masalalari*. Toshkent: O'qituvchi.
- Sharipov, J. (1965). *O'zbekistonda tarjima tarixidan*. Toshkent: G'.G'ulom nomidagi Adabiyot va san'at nashriyoti.
- Sharipov, J. (1972). *Badiiy tarjimalar va mohir tarjimonlar*. Toshkent: G'.G'ulom nomidagi Adabiyot va san'at nashriyoti.
- Sklyarevskaya, G. (1993). *Metafora v sisteme yazıka*. Sankt-Peterburg: Nauka.
- Söylemez, O. (2005). *Türk Dünyası Edebiyatları: Roman*. (s. 170-181). Ankara: Akçağ yayınları.

- Teliya, V. (1977). O nominativnom aspekte leksicheskoy semantiki. *Problemi znacheniya v sovremennoy lingvistike*. Moskva: Nauka. S. 192-194.
- Teliya, V. (1986). *Konnotativnyy aspekt semantiki nominativnix yedinits*. Moskva: Nauka.
- Tepebaşılı, F. (2013). *Metafor Yazıları*. Konya: Çizgi Kitabevi Yayınları.
- Tezcan, R. ve Güneş, C. (2017). Metafor Nedir, Ne Değildir. *Metaforlar ve Eğitimde Metaforik Çalışmalar İçin Bir Uygulama Rehberi*. Ankara: Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. Ltd. Şti.
- Xomskiy, N. (1972). *Yazık i mışhleniye. Perevod s angliyskogo B.Yu. Gorodetskogo*. Moskva: Izd. MGU.